

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díjja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Mit tett a reformátusok egyetemes konventje Debreczenben, s hogyan ítélnék arról némely jó (?) barátaink?

Borzasztó dolog történt Debreczenben ez évi szept. hó 10—13. napján. A magyar ref. egyházkerületek színe, java, dísz, virága, legnagyobb részben országos nevezetességek egyetemes konventre gyűltek össze, hogy az 1877-ik évben Budapesten tartott egyetemes konvent határozata értelmében a zsinati előmunkálatok kidolgozásával megbízott küldöttségek betérjesszék munkálatait tárgyalás alá vegyék. Három fő csoportba tartozó ily munkálatok feküdtek a konvent asztalán, u. m. 1-ör a zsinat szervezését, 2-ör a magyar egyetemes ref. egyház alkotmányát, 3-ör az iskolák szervezését illetők, nem említve számos oly ügyeket, melyeket egyik vagy másik egyházkerület a konvent ítélete alá bocsátott, s melyek tisztán az egyház belkörü, senki másnak joga határait nem is érintő ügyek valának. Igaz ugyan, hogy a két konvent időközében az államkormány által felszínre hozott főfelügyeleti jog szabályozásának kérdése is a konvent tárgyai közé vétetett föl. S épen, ez utóbbi tárgy körüli tanácskozások és ezek folytán keletkezett határozat képezik némely kormánypárti lapok szemeiben a botránykövet, ezek azok, melyekért fékvesztett haraggal támadják meg a minden komoly ember tiszteletére érdemes magyar ref. konventet s ennek főfő embereit. Szenvedélyességet, a felekezetiességnek politikai zelotizmussal határos kifakadásait, meggondolatlanságot s ily szép dolgokat vetnek ama konventnek szemére, mely ama lapok elfogult tudósítóit kivéve, minden ott jelenvoltakat valóban megható méltósággal, férfias nyíltsággal, magas szónoki műveltséggel és meggondoltsággal tárgyalta az egyház létérdekeit oly közletről és mélyen érintő ügyeit. De meg nem engedhető bűne a konventnek, hogy ragaszkodik az egyház szent és elévülhetlen jogaihoz, bűne a konventnek, hogy az egyház sza-

badságát oly féltékenyen őrzi; bűne a konventnek hogy a protestantizmus nagy elvei mellett következetesen megáll, s a kívülről jövő fenyegetések és támadások viharai között is rendületlen bátorsággal emeli fel jogvédő szavát, s nem szabja magát gyáván és meghunyászkodva a kormány változó nézeteihez, szolgálilag nem könyörög kegyelmet és alamizsnát. Óh bizony nagy bűnei ezek a konventnek! A kiknek az elvhűségről tiszta fogalmaik vannak, a kik a jellemességet érdeme szerint becsülni tudják, a kik a szabadság szeretetének sziveikben oltárt emeltek, a kik a hétköznapi hasznossági és olesó alkalmazkodási szempontokon felül eszményi régiók felé emelkedni képesek, azok előtt mindenkor, még akkor is tiszteletre méltónak tűnik fel a konvent magatartása, ha talán annak nézeteivel nem mindenben értenek is egyet. De szidni kell a konventet. Sárral kell dobálni a reformátusok szinét, virágát; ezt kívánja a kormány hamisan felfogott érdeke, s talán a haza üdve is! Uraim! téves utat választottatok a kormány érdekei támogatására, eszélytelen módon akarjátok a haza üdvét előmozdítani akkor, a midőn 2 millió leghűbb fiát keserítitek el annak. A konvent nem foglalt politikai pártállást, de ti urak arra akarjátok kényszeríteni a magyar reformátusokat, hogy egészen és teljesen kormányellenes állást foglaljanak el. — A ki ver, annak nem szokták kezeit esókolni, s a ki keblünk szentélyét dulja fel, annak nem fogunk hozsánnát zengedezni.

A ki a konventnek a főfelügyeleti jog körüli vitatkozásait és határozatát egy szabad és művelt egyén méltóan akarja megítélni, annak a konvent egész magatartását s különösen a zsinati előmunkálatok tárgyalásában is oly világosan felismerhető szellemét kell vizsgálóra venni. Egy ily vizsgálat adja meg a kulcsot a főfelügyeleti jogot illető eljárásának is a megértéséhez.

Az 1877. évben Budapesten tartott konvent azt határozta, hogy a zsinati előmunkálatok az egy-

házkerületeknek küldessenek meg azok feletti tanácskozás és észrevételek tehetése végett, s mint-hogy két egyházkerület a miatt nem nyilatkozott, mert a tanügyi szervezésre vonatkozó munkálatot nem tárgyalhatta, a konvent többsége bár végérvényesen határozhatott volna akkor is, ha egyetlen kerület véleményét sem látta volna, az egyházalkotmány s a tanügy szervezéséről szóló munkálatokat érdemlegesen nem tárgyalta, sőt az egyházalkotmányról szólót ezuttal teljesen mellőzte. Igen, mert a magyar reformátusok valamint nem túrik, ugy nem is szeretik gyakorolni az erőszakot; a magyar reformátusok a mint kívülről jövő minden támadással szemben félelem nélkül védelmezik a szabadságot, ugy keblökben is tisztelik azt. — A szabadság ezen tisztelete, a reformátusoknak jogaik, intézményeikhez való ezen kegyeletes ragaszkodása fejt meg a főfelügyeleti jog körül tanusított eljárásukat, nemes hevöket, szenvedélyességig soha nem sülyedő lelkesült bátorságukat.

A ki a szabadságnak, a jogoknak és elveknek tiszteletében nőtt fel, az kegyelettel áll meg konventünk ténye előtt, — az állami mindenhatóság aranyborjút imádóknak pedig azt mondjuk, törjétek össze hamis isteneteket s jertek áldozni velünk együtt a szabadság oltárán! A magyar reformátusok szabadságszeretete még sohasem vált kárára a magyar hazának, sőt midőn tán mások a viszonyok sulya alatt elalélni látszottak, a küzdelemben elfáradtak, ezek keblében is felélesztette a bizalom, a tette és kitartásra kész bátorság lelkesedését.

Nem irigyeljük a bókot, melyet egy lap a mi rovásunkra ágostai hitvallásu testvéreinknek osztogat, nem irigyeljük, hiszen testvéreink, — de ha e bókcsináló ur a mi konventünket szerencsétette volna, bizván igazságérzetében, hiszem, hogy e bókot tőlünk sem tagadta volna meg.

Igazságszeretet! Még most sem tagadom meg ócsárlóinktól ezt a szép erényt, azt hive, hogy csak alszik nálok. de nem halt ki; pedig ha az ellenkező véleményben volnék, sem vétkezném egészen a felebaráti szeretet törvénye ellen, mert némelyek csak hogy a konvent eljárását annál feketébb színben lehessen előállítani, ferdítenek. A Pester Lloyd H. jegyű cikkéhez pedig a konventről valótlanságot állítani sem szégyenl. A nevezett lap H. jegyű cikkéhez ugyanis azt írja: hogy a konvent az állam felügyeleti jogát tagadja. (Was heisst es, sich auf den Gesetz-Artikel XXVI. 179° berufen und das Aufsichtsrecht des Staates leugnen?) Holott a konvent az állam főfelügyeleti jogát világosan

elismeri, és csak annak czélbavett s szabadságunkat sértő gyakorlása módja ellen tiltakozott, ragaszkodván a főfelügyeletnek 1848-ig divatozott gyakorlása módjához. Czikkező minden egyéb állításával szemben is bátran hivatkozhatnám a határozat szövegére, de a helyzet parancsolja, hogy azokra tegyek néhány észrevételt a következő cikkben, annyival inkább mert nem lesz nehéz azokat saját maga és társai némely állításaival megerőtleníteni Isten segítségével.

(Vége köv.)

Joó István.

Nézetek a gymnáziumi oktatás reformja felett.

A jelen oktatásról.

A különféle középiskolák.

(Vége).

Miként van kereskedelmi, vasuti, pénzügyi és mindenféle ügyi politika, ugy van és kell, hogy legyen oktatásügyi politika is. S ide tartozik, hogy az oktatás alkalmazva, az iskolák szabva ahhoz a néphez legyenek, a melynek számára intéztetnek.

Áll ez még az olyan iskolákra nézve is, melyekkel a tanultságnak és képességnek valamely határozott s oklevél által is bizonyítandó foka czéloztatik; mennyivel inkább állnia kell ennek az olyan iskolákra nézve, melyek nem készítenek elő semmiféle szakbeli jogosultsághoz juttató pályára, hanem épen arra valók, hogy bennök a nagy közönség nyerjen az életre szükséges ismereteknél fogva szellemi és erkölcsi gyarapodást.

Ilyen politika hiánya hazánkban erősen érezhető s évről-évre érezhetőbbé lesz.

Midőn a magyar nemzet a szenvedő tétlenség hosszú éveit után ura lett magának s rendelkezhetett erejével: gyorsan igyekezték kipótolni az elmaradt dolgokat, az előhaladott külföld nagy városi mintái után rögtönözve rendezte az oktatásügyet, szervezte és állította fel az intézeteket, s egyszerre lettek az addig egyedül volt gymnáziumok mellett reáliskolák, polgári iskolák, egy vagy más szakosztálylyal megtöltött felső népiskolák, egyszerű felső népiskolák stb. Mindezekben pedig, a mi az oktatás lényegét illeti, valóság szerint ugyanaz a rendszer gyakoroltatik, melyet az előzőekben ismerttettem, ugyanazon tanmódszerrel a latin és görög hijján, ugyanazon kézikönyvekkel, ugyanazon szellemben és a kitűzött saját czélokhoz viszonyítva alig különböző eredménnyel —

Azonban itt más körülmény az, melynek még fontosságot tulajdonítok s kiemelni kívánok egy felől a gymnáziumot és reáliskolát, más felől a polgári és felső népiskolát illetőleg.

El kell ismerni, hogy a tudományos pályát is elvégre legtöbbször a megélhetés czéljával választják és követik. — Már e tekintetből a gymnázium különösen az állandó hivatalok utja, a reáliskola a szabad, de magukra hagyott és bizonytalan jövedelmű foglalkozásoké. Tehát a gymnázium részben talán szűkebb, de általában kevesebb fáradsággal, vállalkozási szellemmel és kockázattal járó s biztosítottabb

kenyérhez vezet, mint a reáliskola. Ugyanazért itt különösen életbevágó dolog a tanfolyamra fordítandó idő tartama mind a cselekvő élet iskolájának korábban kezdhetése, mind a keresetképeségnek korábban elérhetése tekintetéből.

S valóban, ámbár a magyar értelmiség természeténél s hagyományos szokásoknál fogva eredetileg azon ut iránt bir nagyobb hajlandósággal, a melyen a gymnázium indul, mégis a reáliskolák feltűnően évről-évre népesedtek addig, a míg ezekben a tanfolyam 6 évre, tehát kettővel kevesebbre terjedt, mint a gymnáziumokban; de mihelyt ez is nyolcz évre emeltetett, a reáliskolák népessége rögtön és tetemesen alászállott, a gymnáziumoké pedig ugyanazon arányban felszökött. Holott a magyar nemzet épen reális képzettségű polgároknak lát szükségét mindennek felett.

Hogy ennél a pályánál az iskolai tanulásra kiszabott időnek hosszú volta még nagyobb nehézség, mint a gymnáziumnál, az a dolog természetéből foly; s e nehézség az oktatási rendszer tökéletesbitésével megszüntethető, minélfogva rövidebb idő alatt is jobb eredményt lehetne elérni.

A polgári és felső népiskoláknál midőn a törvény csak 16 éves korában bocsátja ki a növendéket a közéletre, a mikor az már az inas-sorból is kinőtt, akkor föltételeztetik, hogy van egy olyan vagyonos néposztály, melynek gyermekeire annyi örökség vár, hogy ezek abból sajátképen való dologhoz látás és szakszerű foglalkozás nélkül is megélhetnek, s mely hajlandó arra, hogy gyermekeit ama korig semmi gyakorlati és tényleg gyümölcsöző foglalkozásra ne szoktassa és ne használja. Pedig ilyen néposztály Magyarországon nincs, nem is kívánatos; mert még csak ez nevelne eképen egy igazán haszontalan, minden lében kanál, de semmit nem mozditó dilettans nemzedéket.

A magyar nemzetnek, s különösen a magyarságnak zömét, magyát kisbirtokos földmivelők, részben kisiparosok teszik, a kik arra vannak szokva, de szorulva is, hogy rendszer fogjanak, sőt előljárjanak a munkában, s gyermekeiket is már korán, nagyon is korán használják és dologhoz szoktatják. — Ezeket valami czélszerűbb oktatási rendszer mellett még rá lehetne birni arra, hogy fiaikat 14 éves korukig folyton taníttassák; de dologkerülésnek s ingyenélésnek tartanak azt, hogy a fiu 16 éves koráig egyebet se tegyen, mint könyvből tanuljon. Mely nézet alaposan aligha megczáfolható.

Ugyanazért a mostani szervezetű polgári és felső népiskola, — mint megannyi olyan intézmény, mely tudományos pályára elégtelen, a közönséges életre pedig sok és mégis kevés, — egészen fölösleges!*) És ezt a mineműséget az sem teszi jobbá, hogy például a felső népiskola egy gazdasági vagy iparos szakosztályllyal megtoldatik; mert ez inkább csak formaszzerű, mintsem gyakorlati s tényleges értékkel bíró intézkedés.

Itt veszem még számba azt a tényt, miszerint köznépből az iskolaköteleseknek alig fele gyakorolja az elemi iskolának csak alsó két osztályát is, az ötödiket s hatodikot pedig száz közül se tanulja ki kettő. — S ebben része van nemcsak az indolentiának, hanem még inkább az oktatás czélszerűtlen voltának. Hasonlit ez a kibőjtöltetés rendsze-

réhez. De míg azt várjuk, hogy népünk ráadja magát, hogy végig tanuljon oly iskolákat, melyek elvont tudományos elvek szerint állítólag a kor, de semmiképen sem a nép igényeihez és szükségeihez vannak szabva; addig nemzetünk elenyészhetik igazi életrevaló tudás hiánya miatt.

És igen nevezetes körülmény az, hogy a magyar oktatásügyi miniszterium által a népiskolák részére kiadott utasítás a tanmódszer és tárgyiasság tekintetéből alig hagy fenn kívánni valót, mégis azt a gyakorlatban csak megközelítve is alig lehet találni. Nem lehet pedig azért, mert már a tanítók a középiskolai oktatás és ehhez való tanárképzés szellemében és módja szerint képeztek;*) miért is hiacsak, mint már alkalmazott tanítók, saját ösztönükből és erejükből maguk nem képesítik magukat annyira, hogy amaz utasításoknak eleget tehessenek, különben azzal, mit a képezdében tanulnak, ugyan eleget nem tehetnek.

És ha már most tekintetbe vesszük, hogy a kisbirtokos apa gyermekét 11—12 éves korában nemcsak jól használhatja, sőt könnyebb napi munkákra alkalmazván, cseléd, vagy napszámos tartását kiméli meg általa, tehát ösztönözve van fiának iskolába nem járatására, ellenben a birtoktalan apa közvetlenül nem tudja annyi hasznát venni ugyanolyan koru gyermekének, tehát neki kevesebb önmegtadadásába kerül, hogy fiát taníttassa annyival inkább, mert e részben már bir nyomatékkal az, hogy a birtokos mégis hagy a fiának némi örökséget, mire támaszkodnia lehessen, — ha ezt a körülményt tekintetbe vesszük: akkor megérthetjük, hogy a magyarságnak zöme és magva nem részesül kellő oktatásban, s hogy a magyarságnak épen az értelmiség képezi a vagyon szerzésre kevésbé alkalmas és valóban kevésbé vagyonos osztályát.

Mi lesz, ha a leányoknak eddig csak elhanyagolt oktatása úgy teljesítettik, hogy azokra is a jelen oktatási rendszer terjesztetik ki, mint az már meg is van kezdve?

Midőn a jelen oktatási rendszert ekképen vizsgáltam, azt hiszem jó nyomon jutottam arra a nézetre, miszerint az értelmiség képeztetésében, az oktatás rendszerében kell okát és eredetét keresni azon egyetemes anarchiának, mely az emberek észjárásában uralkodik, mely hovatovább aláássza, lehetlenné teszi az emberi dolgok igaz rendjét, s felforgatással fenyegeti a társadalmat, mignem egy katasztrófával, abba a khaoszba dönt mindent, honnan csak a létel kényyszerűsége fogja kivezetni az emberi nemet.

És a jelen oktatásról az előzőkben elmondott nézetekből foly, hogy ez az oktatási rendszer kiindulásában, legfőbb elvében oly hibás, miszerint ennek alapján az oktatás nem is tökéletesíthető. Ered pedig ez a hiba onnan, hogy az ókori classicus nyelveknek általában még mindig több tulajdoníttatik, mint a mennyi azokat ma is megilleti. És ez a hiba tévedést visz be az oktatás céljának és módszerének egyetemes felállításába, mely tévedés immár kihat minden irányba, az oktatás minden ágára, és megrontja valamennyit. Mert a mely oktatási rendszer ezen az alapon épült, az lön elfogadva az oktatásnak egyetemes rendszerül; holott ennel fogva positiv tudás helyett csak nyelvtannal párosított szóbeli (névleges) tudás érhető el, képesség nélkül egészsé-

*) Néptelenek is ezek az intézetek nálunk mindenütt, a hol csak felállítottak, kivált vidéken; a felsőbb osztályok pedig még a fővárosban is.

*) Ezt az állítást alig birná igazolni a tisztelt író. Szerk.

ges fogalmak, tiszta és határozott képzetek alkotására, melyek nélkül nemcsak a hallott vagy olvasott, de még a közvetlenül észlelt dolgok tárgyias felfogása és megértése is lehetetlen, — s képesség nélkül a tényleges valónak és igaznak megismerésére, valamint képesség nélkül az alkalmas cselekvésre, sőt általában a cselekvésre. Mert itt a tehetségeknek azon belső munkásságban való gyakorlatára, mely munkásság megelőzi, határozza és szüli a cselekvést; az észrehevésnek, a megfigyelésnek, a megismerésnek, az érzelmek és vágyak keletkezésének, az eszmetársításnak, a gondolatok támadásának és az akaratnak gyakorlására valamint az illető szervek fejlesztésére s a gyakorlati érzékek tökéletesítésére kezdettől végig semmi sem történik,

Kik ehhez a rendszerhez még mindig oly erősen ragaszkodnak, azok figyelmen kívül hagyják, hogy éppen a görögöknek azt a példányszerű mivelttségét eredetinek, önmagukból kifejtettnek kell elismernünk, ámbár tény, hogy azok is tanultak korábbi miveltségű népektől, de nincs nyoma, hogy ezeket állandó mesterökül fogadták és használták volna.

A görögök a természet benyomásait követték mind érzéki, mind szellemi világuk megalkotásában. A görögöknek egybefolyt belső szellemi és külső cselekedetbeli életök: egy világot éltek isteneikkel. És gazdagok voltak hatalmas érzelmekben, s azért gazdagok voltak eredeti gondolatokban és fenségesek voltak.

Ha pedig ezek az itt előadott nézetek alaposak és helyesek, akkor az igazán helyes oktatási rendszer kérdése még nyílt kérdés, melynek eldöntése csak tényleges és okszerű kísérletek nyomán idővel fog bekövetkezhetni. Ugyanazért hiba volna még ma bármely rendszert is kötelező mintául szabni ki; de kiváltképen hiba volna ilyenül a jelen oktatási rendszert tenni meg.

Garzó Imre
ny. tanár.

Konventi tárgyalás a suprema inspectio ügyében.

Török Pál püspök b. Vay Miklóssal egyetért s annak jeles beszédjét jegyzőkönyvbe vétetni indítványozza. — Egyhangulag elfogadtatik.

Gróf Lónyai Menyhért velős beszédben helyesli és elfogadja b. Vay Miklós azon indítványát, hogy a kormány autonómiaellenes törekvéseivel szemben a két protestáns felekezet karöltve működjen.

Mólnár Aladár teljes megnyugvással járul ahoz, a mit elnök ő excellentiája kifejezett s helyesli egy bizottság alakítását. Mit fog a kormány a törvényhozás elé terjeszteni, azt jelenleg tudni nem lehet, azért ennek sem ellene sem mellette nem szólhat. Azonban ha nem ismerünk is semmi kész törvényjavaslatot, de nem lehet tagadni, hogy bizonyos kísérlet megtörtént és gyanúsítás nélkül mondhatjuk, hogy a szabadságunkat fenyegető törekvés megvan. Legcélszerűbb lesz tehát az állandó törekvés ellenében egy állandó bizottságot bizni meg az éber örökösessel. — De e mellett azt is szükségesnek látja, hogy a konvent fejezze ki egyházunk álláspontját és magatartását a kormány tapasztalt kísérletével és törekvésével szemben. — Azt hiszi, senki sem vonja közüünk kétségbe a magyar államnak az ország érdekében

szükséges mérvű felügyeleti jogát. Mi nem akarunk a magyar állammal ellentétben álló testület lenni, hanem inkább a nemzeti közmiveltetésnek és köznevelésnek is jelentékeny tényezői vagyunk és akarunk lenni. De éppen azért óhajtjuk, hogy ne jöjjön létre oly törvény, melynek mind reánk, mind az állami életre káros következményei lennének. Ez történnék pedig, ha az 1790°/₉₁. évi 26. törvénycikkben rendelt coordinatio literariae institutionis megállapítása nélkül alkottatnék egy tisztán felügyeleti törvény. — „Ugy vagyok meggyőződve — ugymond — hogy éppen a jelenkor uralkodó felfogása szerént a vallás, a hit ügye, az állam politikai ügyeitől elkülönítendő; államvallás nem kell, mivel a hit ügye nem az államé, hanem az egyházé. Ezért az állam az egyház mint vallási testület iránt csak negative gyakorolhat felügyeletet; t. i. örökös a felett, hogy az egyházban ne történjék olyan, ami az állam fennállására káros, — de ezentul nincs ahhoz szava, hogy a mit az egyház hisz vagy hiteért tesz, jó-e vagy rossz, okos-e vagy helyes-e. De másként áll éppen a jelenkor meggyőződése szerint az oktatás ügye. A közoktatás az államnak is ügye, az országos nemzeti ügy s pedig bizonyos mértékig még azon részben is, melyben azt p. o. felekezetek kezelik. Ezért az állam az oktatásra már nem csupán negative örökös, de ide pozitív jogai is vannak s már ahoz is szólója van, hogy jó-e vagy rossz-e az az oktatás, mert általa a leendő polgárok értelmisége képeztetik. Mondom, én jól látom még saját egyházamnak is szorosán vallási és oktatási ügyei között ezen különbséget, s annak szem elöl tévesztését végzetesnek tartanám.

Felismerték ezen különbséget a mi apáink is s kifejezték egyházunk autonómiáját biztosító törvénycikkben is p. o. az 1790°/₉₁. évi 26. t. cikkben. Ennélfogva nem is az államnak közoktatásügyünk szükséges mérvű felügyelete, hanem annak oly módon gyakorlása ellen kell fellépünk, a melylyel az önrendelkezési jogainkat sérti, vagy éppen illusoriussá teszi és az oktatás állami érdekeinek sem használ. Ilyen volna a kormány felügyeleti terve. Én veszélyesnek, károsnak tartom a tisztán felügyeleti törvényt, azért mert mire hatalmazza fel a minisztert? hogy felügyeljen, hogy a mi iskoláink megfelelnek-e a törvényes kellékeknek? hogy benne az oktatás úgy van-esszervezve kezelve? — Nem, — mert hiszen a törvény a népiskolákat kivéve nem mondja meg, hogy milyeneknek kell lenni a gymnáziumoknak és akadémiáknak. Mire ügyel fel tehát? Arra, hogy megfelelnek-e iskoláink az ő tetszésének. Holott nemcsak különböző gondolkodású miniszterek vannak, de ugyanazon egynek is változhatnak nézetei; sőt sokszor ő is aláír a rendeleteknek, melyeket hivatalnokai csináltak, (igaz!) mert hiszen: praetor minima non curat; így aztán a legellentétebb eljárások keletkeznek, melyek folytonos bosszantásokra adnak alkalmat. Ezért óhajtom, hogy ezen miniszteri törekvés ellen nyilatkozzunk, — fejezzük ki, hogy a jogfolytonosságnál fogva tiltakozunk egy tisztán a felügyeletről szóló törvényjavaslat ellen, hogy a mi tanintézetekünk megfelelnek a törvényes rendeleteknek s hogy mi féltékenyek vagyunk szabadságunkra. (Ugy van!)

Nagy Péter. Nméltóságu elnök, főtiszt. konvent!

Mindenek előtt ki kell jelentenem, hogy én teljesen osztom ő nméltósága azon indítványát, hogy állittassék egy bizottság, a mely — örökös tanügyi s egyáltalában vallás-

ügyi szabadságunk felett s annak idejében, midőn a suprema inspectiónak tárgyi tényálladéka lesz, hivassék össze rögtön egyidőben az evangélikusokkal egy konvent, mely azt tárgyalja. Mindenek előtt bátor vagyok arra felkérni a főt. konvent figyelmét, hogy nem lenne tán felesleges, ha azon ügyben történtek felett a multra is reflektálna a főt. konvent, annyiban a mennyiben t. i. megbirálván azt az eljárást, azt a magatartást, melyet a junius elején összehívott miniszteri enquetteben az egyházkerületek főgondnokai és püspökei tanusítottak és azt a birálatot jegyzőkönyvbe igtassa. Ez volna az én egyik kérésem, a másik pedig az én nagyon tisztelt tagtársam Molnár A. ur ajánlatára vonatkozik. Két ága van a dolognak. Mi hitfelekezet vagyunk, nekünk autonomikus jogaink szerint a mi vallásunkkal szorosán egybe vannak forrva iskoláink. Iskoláinkra nézve mennyiben van annak befolyása, azt meghatározták már a régi törvények, békekötések, — és kérem alázatosan az 1848-iki törvényhozás kimondott egy szép nagy elvet: kimondotta a teljes vallásos egyenlőséget; ezt az elvet elfogadta az 1867—68-iki országgyűlés, de nem létesítette. Mikor nekünk iskoláinkra nézve nagy önmegtágadással, erőfeszítéssel kell áldozatokat tenni, előrehaladni, akkor másfelől nem lehet, hogy meg legyen kötve a mi kezünk oly helyzet által, a minő most e hazában van. Tovább megyek, s kimondom, hogy proclamálva van hazánkban a vallásos egyenlőség és létesítve az államvallás. — Hogy mi szabadon működhesünk azonkívül, hogy a törvényhozástól azt kérjük, hogy hozza meg a közép- és főtanodai oktatás törvényét, kérjük azt, hogy létesítse a már egyszer törvényben kimondott vallásos egyenlőséget. Annál fogva nekem két kérésem van a főtiszt. konventhez, először: mondja ki birálatát a juliusi enquetteben megjelent főgondnokok és püspökök eljárására és birálatát igtassa jegyzőkönyvbe. Pártolva azt, mit Molnár A. felhozott, kívánom, hogy mindenek előtt hozassék törvény a közép- és főtanodákra s aztán a főfelügyeletre, de kívánom azt is, hogy e vallásos jogegyenlősége is mielőbb létesíttessék.

Mocsári Lajos. Főtisztelteitü konvent! egy fontos indítványval állunk szemközt, mely abból áll, hogy a konvent nevezzen ki egy bizottságot, mely figyelemmel kísérelje a kormánynak a főfelügyeleti kérdésben reánk nézve sérelmes intézkedéseit és ellene tegye meg a szükséges intézkedéseket. Én ezen indítványhoz hozzá nem járulhatok. — Nem pedig azért, mert én egészen másként látom a helyzetet, mint az indítványozó. A „pontozatok“ keletkezése nem tekinthető 4 fal közt történt dolognak, mert különben a superintendentiák nem lettek volna oda kényszerítve, hogy tüzetes határozatokat alkossanak e tárgyban.

Nem csupán Trefort, hanem Tisza miniszterelnök, sőt az egész kormány évek óta már következetesen és óvatosan halad azon az uton, mely most a pontozatokban kijelölve van. — Nem mulik el egyetlen egyházkerületi gyűlés, hogy ilyen megtámadásokkal ne volna dolga. Ezek és a pontozatok világosan mutatják, hogy a kormány célja nem más, mint a felsőbb oktatást a nép kezéből kivenni és az állam kezére játszani.

Épen ezért már lépéseket kívánnék a kormány eljárásával szemben tenni. A bizottság kinevezése által a tárgy nincsen kellőleg méltányolva. — Nézetem szerint ily fontos ügyben nem oly kis testület, hanem nagyobb testület illeté-

kes érvényesen határozni. Felekezetünk valahányszor életkérdésben nagy actiót fejtett ki, tette azt nyíltan hangosan s kellő egyetértéssel. Ez biztosítja pedig a sikert.

Az ágostai hitvallásuakkal együttes eljárást nem helyeslem, mert ez actiónk gyorsaságát akadályozná.

Mindezeknél fogva az ügynek bizottság által való elintézésébe bele nem nyugodhatom s kérem, méltóztassék az előttünk fekvő „pontozatoknak“ tárgyalásába belebocsátkozni.

Révész Imre. Csak röviden akarok a dologhoz szólni, hogy a jövőre nézve oly bizottság neveztessek ki, mely olyan teendővel ruháztassék fel, mint a hogy ő excellentiája előadta. Én részemről nem ellenzeném, hanem a multakat sem boritnám egészen a mélységes elfeledés leple alá. Kimondanám a nyilatkozatokban, hogy azok minden izökbem sérelmesek; kimondanám hogy több év óta oly lépéseket tett a kormány a suprema inspectio alakjában, melyek megtámadták iskoláink törvényes szabadságát. A jövőre nézve az erdélyi püspök ural kimondanám, hogy míg az 1848. 20. t. cz. értelmében a teljes, tökéletes jogegyenlőség és viszonyosság a különböző felekezetek közt tényleg helyre nem állittatik és pedig a mint a nevezett törvényczikkben ki van fejezve, épen az állam által e javadalmaztatására nézve, semmi egyéb módját el nem ismerem a suprema inspectio, mint azt, mely 1848. előtt gyakoroltatott. (Helyes, helyes).

Révész Bálint püspök. Ha valaki, bizonynyal én egyházunk létérdekébe vágó kérdésnek tartom azt, a mi itt szőnyegen forog. És én megvallom, minden erőt, minden tehetséget fel kell használni, hogy, amennyire lehet, prot. autonomiánkat továbbra is megőrizzük. De hogy azon kötelemeknek is megfelelhessünk, melyeket a tanügy jól fel-fogott érdeke ró reánk, kimondotta superintendentiánk, hogy míg egy részről autonomiánkat oltalmazzuk, addig másrészt a konvent tegyen meg minden szükséges lépést a tanügy rendezésére, hogy a kormány azt ne mondhassa, csak azért oltalmazzuk autonomiánkat, hogy annak védpaizsa alatt visszaéléseinket eltakarjuk.

Nem tudom bizonyosan, hogy e pontozatok halva születtek-e? de mégis úgy kell lenni s más törvényjavaslat czéloztatik az országgyűlésen. De mégis megvoltak e pontozatok, és igazán oly pontozatok voltak a melyekből egyetlenegy sem fogadhatunk el a nélkül, hogy prot. létérdekiünkön nagy sérelmet ne engednénk üttetni! (Igaz!)

Azt vélem, hogy e mostani konvent kimondhat annyit, mennyit Nagy Péter ő mtga indítványozott, hogy helyesli az enquette-re meghívott superintendentensek és főgondnokok eljárását, helyesli azon superintendentiáknak, melyek e kérdés felett nyilatkoztak, elfoglalt álláspontját s ebben az értelemben megbizsa a konvent elnök ur ő excellentiáját — vagy egy bizottságot — hogy kísérelje figyelemmel a dolgokat és a midőn ily törvényjavaslat következne, azonnal hívja özsze a konventet.

Egyébiránt azt is mondja ki, hogy a suprema inspectio definitiója tárgyában ragaszkodunk azon értelmezéshez, mely az 1848-ki idők előtt és azóta gyakorlatban volt. Kimondjuk azt is, hogy míg az 1848-ki 20. t. cz. alapján a vallásgegyenlőség nemesak kimondatik, hanem míg meg nem valósíttatik; míg a középtanodai tanrend meg nem állapíttatik; addig semmiféle felügyeleti törvényt el nem fogadunk!

Felszólítandóknak tartom az evangélikusokat is, hogy velünk kezét fogva s egyetértve védelmezzék a prot. egyház autonomiáját!

Megbízható a konvent, hogy a tanügy érdekében is tegyen intézkedéseket. (Éljenzés)!

Szász Domokos. Nagymélt. elnök ur! Főt. konvent! Kettős kötelességet kell teljesíteni: egyet a multtal, — egyet a jövővel szemben.

A nagymélt. elnök ur megnyitó beszédéből értettük, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur előbb főgondnokainkat, később püspökeinket is, főgondnokainkkal együttesen, értekezletre hívta meg s a suprema inspectio tárgyában körvonalozott, hirhedett „Pontozatok“ felől véleményüket kérte. Ez értekezleten Török Pál, főt. püspök ur, mint a megjelentek egyértelmű nézetüknek szószólója, kijelentette, hogy egyetemes egyházunk nevében nyilatkozattételre följogosítva magukat nem érzik s azon esetben, ha a miniszter ur az egyetemes egyház véleményét tudni óhajtja, közölje a pontozatokat az egyházkerületekkel.

Püspökeink s főgondnokaink e magatartása a nyilvánosság színe előtt, több oldalról megtámadásoknak lőn kitéve, holott — meggyőződéseim szerint — ez eljárásuk protestáns egyházi alkotmányunk szellemével, annak egyik sarkalatos elvével teljesen megegyező s így az illetők nemcsak hogy megrovást nem érdemelnek; sőt konventünk részéről az igazság és méltányosság következménye az, hogy eljárásuk felett helyeslésének kifejezést adjon s jegyzőkönyvileg azt helyeslő tudomásul vegye. (Helyeslés.)

E kötelességet teljesíteni kell a *multtal* szemben.

A mi a *jövőre* vonatkozó magyarságunkat illeti, erre nézve véleményem az, hogy a szóbanforgó pontozatok tárgyalásába, ez idő szerint, nem bocsátkozhatunk, minden további indokot mellőzve, már csak azon egy oknál fogva sem, mert azok konventünkkel hivatalosan közölve nincsenek s így konventünk méltóságán alóli volna azokat részletes tárgyalás anyagává elfogadni s így legfőleg általános észrevételek tételére szorítkozhatunk.

Hogy azon pontozatok, jelen formájukban, törvényjavaslat gyanánt nem tekinthetők, az kétségtelen s tudomásom szerint, a magas kormánynak nem is szándéka azokat, mint törvényjavaslatot, betérjeszteni. Kétségtelen azonban az is, hogy amaz irányzat, mely bennök kifejezést nyert, nem halt meg, sőt a magas kormány legkomolyabb törekvése azt tényleg megvalósítani. Tudomásom szerint a törvényjavaslat, e pontozatok szellemében készülöben van s valószínű, hogy legrövidebb idő alatt a törvényhozás asztalára kerül.

Mínthogy a konvent nem lehet abban a helyzetben, hogy ha pár hét múlva betérjesztetik a törvényjavaslat, a maga nyilatkozatát azonnal megtegye: két teendőt látok szükségesnek. Hozzon egyfelől oly határozatot most már, mely a jelen pillanat szükségének megfelelő, s tegyen másfelől oly intézkedést, mely azon szükségletnek lesz megfelelő, midőn a konvent nem lesz többé együtt. — Az első nézve alázatos véleményem, hogy nemcsak jegyzőkönyvi tiltakozat tétessék, hanem a magas kormányhoz intézett feliratban adassék határozott kifejezés a konvent által annak, hogy a főfelügyeletre vonatkozó részleges törvény előzetes megállapítását a hazai prot. intézetekre és az egész protestantizmusra nézve életveszélyesnek tartja, s kéri, hogy előbb a

vallás egyenlőségre és a közoktatásra vonatkozó törvény állapíttassék meg.

Azon esetre pedig, ha ennek sikere nem lesz, a nmt. báró elnök ur által ajánlott indítvány szerint küldessék ki a bizottság, melynek feladata lesz a lutheránusokkal egyetértőleg, a veszély utolsó pillanatáig őrt állva ha kell a magas kormánynak magasabb helyre is folyamodni, mert jól tudjuk, hogy alkotmányos országban ha a király ő felsége előzetes beleegyezését már megadta, akkor egy törvényjavaslat alkotmányos tárgyalásának útját állani többé nem lehet.

Megvagyok győződve, hogy urunk királyunk ő felsége, e kiválóan alkotmányos érülettel bíró fejedelem, ki protestáns alattvalói jóllétének s jogainak a királyok királyán kívül e hazában legfőbb őre, kegyesen megfogja hallgatni az esdeklő szót. — Ez utolsó kísérlet megtételére is föl kell hatalmaznunk a kiküldendő bizottságot.

Török Pál püspök. Méltóságos és főtiszteletű konvent! b. Eötvös József halála óta évenként kilehetne mutatni a kultuszminiszterium haladását és irányát oda, hogy mentől több oly jogot tulajdonítson el magának, melylyel mi reformátusok 1848-ig éltünk. Odáig haladt már a jogfoglalás terén a kormány, hogy a felügyelet czime alatt és alapján nem felügyelni akar, hanem intézkedni iskoláink körében.

A közelebbi időben előterjesztette a pontozatokat, melyekre mi superintendensek és a főgondnok urak megmondottuk észrevételeinket; megmondottuk, hogy az eljárásnak, ha törvényes akar lenni, nem ez az útja és módja; megmondottuk, hogy a törvénynek s a mit a törvény rendel, a mi az országgyűlés által törvényesen állapíttatik meg, készséggel hódolunk. De a főfelügyeletről formális törvényt hozni substratum nélkül, ez előttünk lehetetlennek látszik.

Midőn kijelentettük, hogy ezen pontozatok tárgyalásába nem bocsátkozhatunk, mert mi egyházunk tudta nélkül annak jogaiba avatkozni feljogosítva nem vagyunk, sőt a 91-ik canon által elvagyunk tiltva: mi lett az eredmény. Ki lett mondva, hogy törvényjavaslat fog készíttetni és törvény által fog szabályoztatni a főfelügyeleti jog!

Méltóságos és főtiszteletű konvent! Nincs okom kételkedni ama nyilatkozatban, nem is egy, de több miniszter ur nyilatkozatában; semmi kétségem az iránt, hogy törvényjavaslat készítése czéloztatik, sőt bizonyos jelenségek már is ismeretesek, melyekből következtetem, hogy törvényjavaslat folyamatban van s el fog készülni! Mi itt a teendő főtiszteletű konvent? Nem más, mint az, hogy innen a konventből terjeszszünk emlékiratot a miniszteriumhoz a főgondnokok és superintendensek előadása alapján, melyben előadjuk kifogásainkat s kérelmezzük, hogy ne bocsátkozzanak a törvényjavaslat készítésébe. Ha kérelmünk meghallgattatik — pedig várhatjuk, midőn 3 egyházkerület főgondnoka van a miniszteri széken! — nem fog törvényjavaslat készülni s ő felsége elé terjeszteni; ha pedig mégis törvényjavaslat készíttetnék: nincs más teendő, mint az országgyűlés elé folyamodni.

Azután *Mocsári* szól ismét a tárgyhöz s a kormányhoz terjesztendő nyilatkozat tartalmáról. Hangsúlyozza különösen, hogy a protestánsok rovására mily nagy javadalmakkal bírnak a katolikusok, s míg ez így lesz vallás egyenlőségről szó sem lehet. Bevéde végén az alapítványokról szól, s azoknak a kormány részére való átengedése ellen tiltakozik.

Az indítványt helyben hagyja Beóthi is, hangsúlyozza az 1790-ik évi 23. t. cikket, melyet nem úgy értelmez a kormány, a mint azt értelmeznie kellene, s tovább megy a pontozatokban mint ama t. cikk alapján lehet menni, a miért is az emlékirat készítésébe belenyugszik.

Hozzá szólottak még többen a tárgyhöz s egyezően helyeselték egy bizottság kinevezését, mely amaz emlékiratot elkészítse s felterjessze a kormányhoz. A miért is elnök ő nagyméltósága felhívására a bizottság tagjaivá megválasztatnak Lónyai Menyhért elnöklete alatt: Nagy Péter, Filó Lajos, Molnár Aladár, Beóthy Zsigmond, Mocsári Lajos.

Áttekintés az egyetemes konvent munkálkodásáról szept. 12. 13. napjain.

A köznevelés és közoktatás szabályzata a konventi bizottság által elkészítettén, az általánosságban elfogadtatott s közöltetik az egyházkerületekkel oly felhívással, hogy legközelebbi közgyűléseiken s legfeljebb 1880. év június haváig nyilatkozzanak felőle; és miután közoktatás ügyünk rendezése halaszthatatlanul és sürgősen szükséges, az egyházkerületek hatalmazzák fel az egyetemes konventet, hogy azon esetre ha a zsinat legközelebb nem jöhetne össze, annak összeülései is a konvent állapítsa meg ezen tervezet értelmében közoktatásunk szervezetét s azt már az 1880. év őszével megnyíló tanévre léptesse életbe. Egyszersmind az egyetemes tanügyi bizottság is felhivatott, hogy a most kiadott ezen iskolaügyi tervezet, az egyházkerületeknek e fölött tett nyilatkozataival együtt szintén vizsgálja át s véleményes jelentését az egyetemes konventre terjeszse fel.

A moldva oláhországi missio ügyében kinevezett küldöttség jelentése vétetett fel tanácskozással. A fölterjesztett számadások, több hiány miatt, az erdélyi egyházi igazgató tanácshoz rendeltettek visszaküldetni. S elfogadtatott Czelder Márton azon indítványa, hogy a bel- és külmissio ügyeinek előmozdítása céljából egy bizottság alakítsák a konvent kebeléből. Ezen bizottság tagjai: Pap Gábor püspök, gróf Ráday Gedeon, Kiss Áron, Filó Lajos és Baksay Sándor.

Az énekes könyv ügyében egyházkerületileg kinevezett bizottsági tagok jelen konvent alkalmával tanácskozást tartván, azon indítványt terjesztették a konvent elé, hogy szólíttassanak fel az egyházkerületek tagokat küldeni egy országos énekügyi bizottságban, gondoskodván ezeknek költségeiről, a konvent pedig most azonnal válaszsza meg ezen országos énekügyi bizottság ideiglenes elnökét. — Az indítvány elfogadtatván Nagy Péter püspök ideiglenes elnökké megválasztatott.

Az egyetemes konvent a következő tárgyakban határozott feliratokat intéztetni az illető főhatóságokhoz:

1) Az államsegély tárgyában, hogy t. i. az, azon országban adassék a mint az 1868. évben megállapított. E tekintetben az országos képviselőház kerestetik meg.

2) A vasárnap megünneplése tárgyában a belügyminiszterium kerestetik meg oly intézkedés tételére, mely által a vasárnap megünneplését tárgyazó országos törvény, mindenütt, főként pedig saját közegei, a polgári közigazgatási és törvénykezési hatóságok körében szigorúan foganatosíttassék. Másfelől az egyházkerületeknek is feladatokká tétellett;

hogy mindegyik a maga körében s viszonyaihoz képest keresse ki a czélszerű eszközöket és módokat, melyek által a vasárnapoknak nem csupán munkaszünetelés alakjában, hanem valóban vallásos értelemben vett megszentelése előmozdíttassék; e célból ajánltatik, hogy az egyházi kerületek s társulatok lépjenek összeköttetésbe a vasárnap megszentelésére alakult külföldi társaságokkal, tanulmányozzák azok intézkedéseit, működését.

3) A képviselőházhoz a tanítók s képezdei tanulók, — és egyszersmind a papnövendékeknek és védkötelezettségi szolgálatainak könnyítéseit kérelmező felirat intéztessék.

4) A katonák lelki gondozása tárgyában, hogy t. i. az illető lelkészek tisztességesen díjaztassanak, a hadügyminiszterium kerestetik meg.

5) A fegyenczek lelkigondozásának ügyében szíten felirat határozottat az illető miniszteriumhoz.

Az országos domesztika ügyében a missiói bizottság kéretett fel, hogy összegyűjtven a megkívántató statisztikai adatokat s megvizsgálván micsoda lépések tételtek ez ügyben kerületi intézkedések útján és a sajtó terén, mindezen adatok s netalán már meglevő részletes előmunkálatok összevetésével s ágostai ev. egyház hasonnemű intézményének is betekintésével terjeszssen be oly véleményes javaslatot, mely később a zsinati tárgyalásoknak alapjául szolgáljon.

A Gusztáv Adolf egylettel való szövetkezésre vonatkozó módozatok megalkotásával megbizattak: Török Pál püspök elnöklete alatt Beóthy Zsigmond, Fördös Lajos és Baksay Sándor konventi tagok.

Bejelentetvén, hogy az egyetemes presbyteri szövetség jövő évi szept. 21. okt. 3. napjaiban tartja Philadelphiában nagy gyűlését, melyre a magyar presbyteri egyházat is európai küldötte Dr. Schaff Fülöp new-yorki tanár által meghívta: határozatban kimondatott, hogy a kik e gyűlésen magyar ref. egyházunk képviselőjében megjelenni óhajtanak, jelentkezzenek az elnökségnél.

Az egyház alkotmánytervezetre és az iskolügyi rendezésére vonatkozó javaslatra beérkező egyházkerületi vélemények átnézése végett egy küldöttség választott, mely jelentését a legközelebbi konventre fogja beterjeszteni. E küldöttség tagjai: Beóthy Zsigmond elnöklete alatt Szász Domokos, Fejes István, Molnár Aladár és Tóth Sámuel.

A nemes magyar vendégszeretetért, melyben az egyetemes konvent tagjai Debreczenben tanácskozásuk ideje alatt oly bőv mértékben részesültek, hálás elismerés és szives köszönet fejeztetett ki a debreczeni ref. egyház, a tisztántuli ref. egyházkerület és Debreczen város hatósága és közönsége irányában.

Nagy Péter püspök ur az erdélyi egyházkerület nevében fölkérvén a konventet, hogy közelebbi gyűlését Kolozsvárra tüznék ki: a meghívás köszönettel fogadtatott s a konvent gyűlés helyéül, azon alkalomra midőn a zsinati előmunkálatok tárgyalása folytatatni fog, Kolozsvár tüzetett ki.

Az egyetemes konvent üléseit azon időig, míg az alkotmánytervezetre egyházi törvénykezésre és iskolaügyi javaslatra az e. kerületi vélemények beérkeznek, ismét elnapolta. S az elnök megköszönve a jelen volt tagok ügybuzgóságát és nagy érdekltségét, a tanácskozást berekesztette; majd Beóthy Zsigmond ur tolmácsolta az egyetemes értekezlet

tagjainak köszönetét és nagyrabecsülését elnök ur irányában. S ezek után Török püspök ur buzgó imát tartván, a konventi tagok szétszórtak.

A konvent tagjai közül 36-an jelentek meg; 24-en az egyházkerületből 12-en a világiak közül.

Az egyetemes konvent tisztelgő küldöttsége József főherceg ő fensége előtt megjelenvén, elnök Báró Vay Miklós ur ő nagymáltósága következő üdvözlő beszédet mondott :

Fenséges csász. kir. örökös főherceg!

Kegyelmes urunk!

Engedje fenséged, hogy azok sorában, kik hódoló tisztelettel s őszinte szeretettel közelednek ma fenséged magas személyéhez, helyet foglalhassunk mi is a magyar egyetemes reformált egyháznak jelenleg e város kebelében működő képviselői; azon egyháznak, melynek tagjai, fenségedben nemcsak szivből kegyelt felséges jó királyunk s védurunk vérrokonát s felejthetlen dicsőült nagy nádorunk erényeit öröklött s kegyelettel ápoló hű fiát, hanem egyszersmind minden jónak, szépnek s nemesnek buzgó pártolóját s terjesztőjét is szemlélvén, irántai hő ragaszkodásukban magukat senki által tulszárnyaltatni nem engedik.

Fogadja kegyelmesen fenséged kebleink mélyjéből fakadó ebbeli érzéseink őszinte kifejezését; — mi pedig kérjük a mindenhatót, hogy terjessze dynastiája s magyar hazája szoros kapcsolatban álló érdekeinek ritka feláldozással szentelt drága életét még messze időkre, s öröködjék szíve legjobb dobbanását bíró fenséges szép családjának minden tagja felett; bennünket pedig, esedezőnk, tartson meg magas kegyelmében!!

A főherceg igen szívesen fogadta a küldöttséget s azon jó kívánatával bocsátotta el, hogy működésöket, fáradásukat kellő siker és biztos jó eredmény koronázza.

Báró Radvánszky Antal urnak felavattatása a főfelügyelői tisztségre.

Ágostai hitvallású testvéreinknek f. évi szept. 11-én örömnappjuk volt, mert a Zsedényi Eduárd halála által megürült főfelügyelői nagyfontosságú hivatal ekkor töltetett be Radvánszky Antal báró személyében, kit a hazai ág. hitvallású egyházak nagy többségének akarata hívott el az egyház ügyeinek vezetésére és jogainak védelmére.

Az egyetemes konvent reggel 9 órakor a deáktéri gymnasium nagy termében gyűlt össze. Elnöke Szentiványi helyettes felügyelő nem jelenhetvén meg — br. Prónay volt, ki megnyitó beszédében Zsedényi érdemeiről kegyeletesen emlékeztetvén meg azt indítványozta, hogy az elhunyt érdemeinek emlékét az egyház jegyzőkönyve örökítse meg. — Majd bejelentetvén a választás eredménye, kitünt, hogy br. Radvánszky Antal 448, Péchy Tamás 42, Szentiványi 22 szavazatot nyert. Az e szerint tulnyomó többséggel elválasztott főfelügyelő az ő meghívására kinevezett küldöttséggel megjelenvén br. Prónay által üdvözöltetett és miután főfelügyelői új tisztének elfogadására ajánlkozott, az egész konvent az ünnepiesen feldiszitett templomba ment. Itt Genduly Lajos dunáninneni superintendens mondott alkalmi beszédet,

melynek végeztével e két kérdést intézte a főfelügyelőhöz :

„Akarod-e egyházunkban a törvényszabta választás által részre jutott főfelügyelői tisztet elfogadni?“

„Fogadod-e, hogy az egyház javát előmozdítod és rajta nem uralkodol?“

Midőn ezekre igennel felelt, Karsay superintendens imája után az esküt is letette.

Innen az egész konvent a gymn. nagytermébe vonult vissza, hol br. Prónay üdvözölte a már felavatott új főfelügyelőt, átadván neki az elnöki széket és az egyház pecsétjét.

Most Radvánszky lépett elő, hogy elmondja nagyszabásu székfoglalóját. Lapunk szüktere miatt e gyönyörű beszédnek csak rövid ismertetését közölhetjük.

„Érzelmek elfogultságának hatása alatt azon kegyeletes áhítatossággal — melylyel vallása iránt mindig viseltetett“ — foglalja el azt a kitünő helyet, melyre a közbizalom állította. 1828-ban lépett egyházi szolgálatba, mint az egyetemes közgyűlésnek aljegyzője; hűen működött minden alkalommal úgy az egyházi, mint politikai téren hitfelekezete érdekében és most az egyenlők közt elsőnek választott el, hogy működését azon a téren végezhesse be, hol azt félszázaddal ez előtt megkezdte. Visszatekintvén a megfutott pályára, szomoruan látja, hogy régi küzdőtársai már a sir mélyében alusznak; örömmel említi, hogy az egyházzervezet alkotmányozó zsinat közben jött nélkül is, magának az egyháznak előnyére változáson ment át, a mennyiben az egyetemes közgyűlés — mely kezdetben csak egy szorosabb körű értekezletnek jellegét viselte — egyházi főhatósággá alakult, az egyes egyházak akaratóból időről-időre terjeszkedvén hatásköre; és most az átalakult egyetemes közgyűlés autonóm állást vívott ki magának az állam kormányával szemben.

Változott a viszony az állammal szemben is. Több rendbeli üdvös törvény hozatott; a hitfelekezetek közötti egyenjogúság s az állam iránti viszony még nincsen ugyan rendezve; de le vannak téve az alapelvek, melyek a bekövetkezendő kedvező szabályozást előmozdítják és dicsőségesen uralkodó fejedelmünk igazságszeretete biztosíték a jobb jövőre nézve.

A jövőbe tekintve az 1848. évi XX-ik törvényczik érvényesítését óhajtja, mely elvileg törvényben ki van ugyan már fejezve, de életbe mai napig sem léptetett. Tekintettel arra, hogy 14 év lefolyása alatt az új parlament ezen ügynél sokkal csekélyebb jelentőségű tárgyakat intézett el, nem lehet fájdalmas érzés nélkül föl nem említeni, hogy a törvényhozás a mindennapi élet viszonyaiban oly élesen vágó vallásbeli kérdéseknek elintézésére eddig időt nem talált, pedig ezen mulasztás annál kevésbé nézhető el, mennél bizonyosabb az, hogy a hitfelekezetek közti egyenjogúságnak hiányából eredő mindennapi panaszok és sérelmek égető szükségé tették volna s teszik most is ezen ügynek mielőbbi rendezését. Hazánkban a prot. egyház nem keres nem kér kegyelmet, hanem követeli jogos igényeinek törvényesítését. A kegyelemnek ténye elhalasztható, de a törvény szentesítette jogos követelmények természetüknél fogva mielőbbi teljesítést igényelnek.“ — E nagy fontosságú igazságok bizonyítása végett sorban tárgyalja a vallásügyi alap-

törvényeket, ezekből, valamint az ezek körül csoportosuló történelmi adatokból kétségen felül kimutatva a hitfelekezetek közti egyenjoguság és viszonyosság elodázhatlanul szükséges biztosítását és valószínűsítését.

Az egyenjoguság és viszonyosság hiánya káros társadalmi következményének feltüntetése végett különösen két tárgyat u. m. a vegyesházasságok eleibe most is még gördítettnek szokott akadályokat, továbbá a vegyes házasságokból eredő válóperek rendtartását veszi éles bírálat alá.

Áttér ezután az egyházkörén belüli teendőkre és itt első helyen említi, hogy „egyik főfeladatunk azon iparkodni, hogy hazánkban a protestáns egyház magyar szellemű és magyar érzelmű legyen“ a mi nem zárja ki azt, hogy „a közegyházban létező más fajta nemzetiségek isteni szolgálatakat anyanyelvükön ne végezhessek s ezen nyelvet saját belkörükből ne használhassák, de azért feltétlenül követeli (fentebbi elv) azt, hogy minden nemzetiség szellemére nézve magyar legyen, mert a hazafiság nem egyedül a nyelvben, hanem a szellemben értelemben és tettekben gyökeredzik.“ „Hogy ezen hivatásnak kellőleg felelünk meg, főfeladatunk gondoskodni arról, hogy iskoláinkban az ifjú sarjadék zsenge korában szívja már magába a magyar szellemet és magyar lelkesedést.“

Majd több sajnós esemény megemlézése után áttér azon bajok ecsetelésére, melyek abból származnak, hogy „az egyház nem rendelkezik szükségeinek megfelelő közalappal. A superintendens urak jobb dotációjáról való gondoskodást elodázhatlan kötelességünké teszi az a körülmény, hogy hivataloskodásuk köre annyira kiterjeszkedett s fog még terjeszkedni, hogy a munkáknak halmazát segítség nélkül jövőre nem fogják meggyőzni; „elagot lelkészeink s tanítóink nyugdíjazásáról nincs gondoskodva, iskoláink kellő felszerelését nem fedezhetjük s több ilyen égető szükségünk felettébb sürgetik az ilyen közalappal megalkotását, mit egy időre talán ellehet napolni, de annak elébb-utóbb létrehozatalát kikerülni nem fogjuk.“ — Ennek az alappal előteremtése közadakozás útján volna eszközölhető; a minnek azonnali megkezdését azonban nem sürgeti. Csak azt óhajtja, hogy az eszmével barátkozzunk meg. Majd valamelyik jobb esztendő meghozza az alkalmat a terv valószínűsítéséhez. Ő maga azonban e célra két ezer forintot már most felajánl.

Ezután szilárd akaratra és kitartásra buzdít; ő igéri, hogy ezeket működésében mindig szem előtt tartja. Kéri működéséhez az egyetemes gyűlésnek, superintendenseknek és elnöktársának támogatását.

Végre fájdalommal emlékezik meg Zsedényi elvesztéséről, — hálával köszöni meg azt a bizalmat, melyet elválasztásában nyert. . . . „Az egyházi téren akadályoktól visszariadni, gyengeségen elcsüggedni nem szabad, s azért vigasztalom magamat azzal, hogy a nyilvánosság terén a bizalom ébreszti fel a lelkesedést, a lelkesedés pedig a tetterőt serkenti munkára, s azért ujult bizalommal lépek új hivatásomnak pályájára, reménylve, hogy a Mindenható maga adandja hanyatló testi erőmmel azon rugékonyságot, melynek hatása alatt az akarat tetté válhatik.“ „Vallásomért mindig buzgoló forró szívem lüktetését még érezve, midőn egy tágasabb hatáskör nyílt meg előttem, megfogva bár, de törve nem, ajánlom fel hazámnak és egyházamnak mindenkor hűséges szolgálataimat. Isten engem úgy segélyen.“ Az

üdvözlő beszédek meghallgatása után, az új felügyelő a gyűlést be zárja.

Délután diszebed tartatott, melyen több kitűnőség vett részt.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

Előfizetésre felhívás Lágler Sándor ev. lelkész és Kálmán Dezső ev. ref. lelkész következő előfizetést nyitnak. A „Protestans Pap“ című szakközönyt.

Megjelenik minden hónap elején, két nagy 8-ad rétü iven. Tartalmazni fog egyházi beszédeket, beszédvázlatokat, szószéki irásmagyarázatokat, imákat, tekintettel az egyházi évszakra; továbbá a gyakorlati lelkészkedés — különösen a cura pastoralis — körébe tartozó kérdések feletti eszmecseréket tartalmazó cikkeket. A közlendő egyházi beszédek megválasztásában különösen a népies kerestetik, a mi azonban a póriasiig sohasem aljasul. Csakis a népies — azaz a nép által érthető — lehet népszerű, azaz a nép által kedvelt, értvén a „populus“-t nem a „plebs“-et. Minden pap érzi, tudja, midőn a szószókról lelép, hogy beszédének minő hatása volt. A mely beszéd hatott X. gyülekezetben, az hatni fog hasonló körülmények között Y-ban is; a mely beszéd épületes hatású volt egy gyülekezetre hallgatva, az épületes hatású lesz lelkésztársainkra is — olvasva. Pál apostol is érezte szükségét, hogy kölcsönképen közölje másokkal lelki ajándékait, „közönséges intést vevén egymás hite által.“ (Róm. 1, 12.) Az Üdvözítő gyertyatartóba parancsolja emelni a gyertyát, hogy világoljon sokaknak. Pedig mely sok világosság marad véka alá rejtve: szépen kidolgozott, eszmékben gazdag népies beszédek — a könyves szekrény fenekén. Előre velők! Ki a gyertyával a véka alól! Tisztítsatok! a mit munkáitok közül jónak, szépnek, evangéliumszerűnek, népiesnek, épületesnek találtok: küldjétek el hozzánk! Német nyelven írott beszédek magyarra fordítását közölnünk számára magunkra vállaljuk. Tiszteletdíjat egyelőre nem ajánlhatunk: munkatársaink méltányos díjazásában az előfizetők számára leszzen mérvadó.

Előfizetési díj: Egy évre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 forint. Gyűjtőknek 10 után egy tiszteletpéldány.

Az előfizetési pénzek a „Protestans Pap“ szerkesztőkiadó hivatalához küldendők Kölesdre (Tolna vm. postahely).

Hogy a nyomtatandó példányok számát illetőleg tájékozhassuk magunkat: kérjük az előfizetési pénzeket minél előbb — legkésőbb szept. végéig hozzánk juttatni. Kétszázötven előfizetővel a vállalat okt. 15-én az első számmal megindul; ha számunk netalán ezen alul marad: a pénzt okt. végéig visszaküldjük.

Kölesd, aug. 25. 1879.

Tisztelettel

Lágler Sándor,
ev. lelkész.

Kálmán Dezső,
ev. ref. lelkész.

A lourdesi zárandoklásokról. John Lemoine a Journal de Debatsban érdekes cikket ír, melyből a következőket idézzük: A ki a szent lapokban a lourdesi és la salettei zárandoklások leírását olvassa, azt mondhatná, hogy a tudomány e hős korában a babona revanchet keres az esztelen-ség megkettőzésében és eszeveszetten beleveti magát a credo qui absurdum elvébe. Hogy a modern gyászszzerű szentélybe

özönlő ezrek közül van sok hívő és hiszékeny, azt meg kell engednünk, de hogy azok, kik őket odavezetik, csak egy szót is hidjenek a butaságokból, a miket másokkal viz gyanánt itatnak, azt már sehogy sem hiszszük. Ime, jó Istenem, mit csináltak a keresztyén vallásból! Színházat, ásványvíz-árudát. És ilyen oktatással akarnak új nemzedéket képezni! Könnyű előre látni az eredményt. Akik azt a vizet megisz-
szák, idioták lesznek, akik visszautasítják, istentagadók lesz-
nek. A szegény papok, kik ezt a sok csempészett csodát
nem hiszik, hallgatni kénytelenek. — A papság egy ezred,
melynek mennie kell, ha parancsolják. A közönséges püspök-
ök és papok elég eszesek, hogy idegenkedjenek e csodák-
tól és bizonyos ellenszegülést is tanusítanak az új oltárok
ellen. A lourdesi szűznek aránylag könnyebb élete volt, mint
salettei néniének, — ügyét jobban vitték, intézete gyorsab-
ban virágzott fel. — De arra a szegény salettei madonnára
rossz napok jártak. Ah! Nehéz utja volt, még a bíróságokkal
is meggyült a baja. Sőt most 5—6 hónapja azt beszélték
róla, hogy az új pápa megfosztotta koronájától. — Ennek a
rossz hírnek czáfolatául nagy pompával megkoronázták most.
Ez rehabilitáció. Ez a csoda 1846-ban jött a világra; már
nagykoru. — A szent szűz, kit excentrikus falusi kisasszony
képviselt, kurta szoknyában, főkötőben, piros czipőben, a
passiók eszközeivel, kalapáccsal és szögekkel, megjelent egy
pásztorónak. A szerencsétlen grenoblei egyházmegye pap-
sága ártatlanságában mosta kezeit és vonakodott a csudát
elismerni. De a katolikus hírlapirodalom, mely már akkor
dobszóval vezette a püspököket és papokat, felkarolta az
ügyet. Pár hónap múlva a grenoblei püspök megadta magát.
A lyoni érsek meg akarta óvni egyházmegyéjét ettől a babo-
nától és megtiltotta, hogy abban csudákat beszéljenek el,
még ha azokat más egyházmegyei püspök bizonyítja is. És
ki áll a salettei zarándokok élén? Egy lyoni érsek. Egy-
szerre egy toulousei jó érzelmű lap azt jelenté, hogy az új
pápa letette a salettei szűzet. A birtokában zavart grenob-
lei püspök sietett ezt a hirt megczáfolni és fenyegette a
bűnös lapot, hogy Melanie pörbe fogja. Melanie és Maxi-
mori ezek a pástornó és a pásttor, kiknek a szűz megje-
lent. A püspök kijelenté, hogy egy pápai bréve megengedte
a szobor megkoronázást. A pápa csakugyan nem a salettei
szűzet róttá meg, hanem ennek öltözetét. — Ez a sze-
rencsétlen szent szűz annyi mindenféle czifrasággal volt
felruházva, hogy a pápa szükségesnek látta rendet hozni a
garderobjába. Toilette-ügy volt az egész. És most a sza-
bályszerű szobrot koronázták meg. — A grenoblei püspök a
koronát elvitte a pápához, hogy áldja meg és a pápa a pá-
risi bibornok-érseket bizta meg a koronázással. A szertar-
tás nagy fényvel ment végbe, számos főpap és zarándok
jelenlétében. A püspökök megadták magukat, a pápa rezig-
nált, az epinali képzelgés diadalmaskodik és a csodagyártás
új bevételeket arat. Ebben a furcsa keresztyénségben csak
egyét keresünk hiába, csak egyet nem látunk sehoh: Jézus
Krisztust. Mi lett belőle? Hová tették?

Hiteles helyről vett tudósítás szerint a békésbányai
ref. e. megye főjegyzőjévé nt. Szeremlei Sámuel ur választatott meg. — A szerkesztő örömet fejezi ki a szerencsés
választás felett, mely a tudománya, irodalmi munkássága és
szép jelleme által egyiránt kitünő férfiut érte.

Gyászhir. *Bede Lajos* a mező-turi gymnáziumnak 1860.
óta tanára, közelebb állandó igazgatója f. hó 15—16. közti
éjjel hirtelen jött agyszélhűdésben meghalt. A fáradhatlan
tanférfiuban a mező-turi gymnázium — úgy szólván — éltető
lelkét vesztette, kinek helye nem egy könnyen lesz betölthető.

A jezsuiták generálisa Rómába idéztetett, hogy ren-
deletet vegyen alkalmazkodni a pápának a philosophia tanítását
illető új encyclikájához. Miután a pápa által elrendelt s la-
punkban említett bölcsészeti rendszer tökéletes ellentétben
áll a jézsuista rendszerrel, az egész rend dühös; de miután a
pápa hallani sem akar e tárgy feletti vitatkozásról, a jezsuiták-
nak engedniök kell. S valóban engedtek is. Ugyanis a rend egy
titkos gyűlést tartott Fiesoleban, melyből egy a rend generálisa
és tartományi főnökei által aláírt emlékiratot szerkesztettek
és nyújtottak át a pápának, kijelentve, hogy teljesen ren-
delkezésére állanak. A Vatikánban erősen kételkednek e
kijelentés őszintesége fölött.

Egy Madrid szomszédságában lakó r. kath. pap ellen
sajátságos keresetet adott be 30,000 frank, erejéig egy
műkedvelő örököse. A vádló azt állítja ugyanis hogy a pap
megjelenvén az örökbehagyó halálos ágyánál, nem ol-
dozta ezt addig föl, míg meg nem égetett Rubensnek két
értékes festményét, melyeket a pap morális szempontból kifo-
gásolt, — és hogy most már ezen vandal tett e fentmondott
összeg erejéig megkárosította a hagyatéki örökséget. A tör-
vénszék még nem mondta ki ez ügyben ítéletét.

A keresztyénség terjedése Japánban az utolsó két év
alatt örvendetes arányokat vett. Van mostan már azon biro-
dalomban 43 protestáns egyház, 54 vasárnapi iskola 2000
tanulóval; 3 theologiai iskola 175 tanulóval; 81 hittérítő,
93 benszültött segéd-hitszónok, 10 benszültött lelkipásztor és
150 predikáló helyiség. A határozottan vallásos intézetekben
munkálkodás mellett sok állami iskolákban is keresztyén ta-
nitók működnek.

Párisban 35 évvel ezelőtt még mindenféle bolt nyitva
volt vasárnap reggeleken. Mostan már a nagy üzletek mind
zárva vannak, csak néhány kisebb van nyitva. Olaszország-
ban hasonlóképen sokkal kevésbé általános mostan már a
vasárnapi munka, mint régebben volt.

Az orosz szent zsinat 50,000 rubelt szavazott meg az
orosz-görög vallásnak Japánban való terjesztésére. A zsinat
nagy számú missionáriusaitól jelentések jönnek be a Mikadó
birodalmából, hogy a megtértek száma gyorsan növekszik,
Tokkióban egyedül már több mint 1000 japáni vallja az
orosz-görög hitet. Legujabban a japáni börtönök legfőbb felü-
gyelője az orosz orthodox valláshoz csatlakozott s utasította
alattvalóit, hogy engedjék meg az orosz hittérítőknél, hogy
szabadon folytathassák térítői munkájukat a felügyeletük
alatt álló börtönökben. Megtérésének közvetlen eredménye
az volt, hogy 120 egyén cserélte ki vallását az orosz vallással.

Az anglikán egyháznak. Angliában van 2 érseke, 28
püspöke, 3 suffraganeus püspöke, 30 dékánja, 74 archidiaconusa,
610 mezei dékánja és 25,000 papja, kik közül az ötödresznek
nincsen parochiája. Az egyházi javadalmak száma felül van
13,000-en, míg a templomok száma 16,000. Az egyház jö-
delme évenként 18,000,000 font. Irhonnak van 2 érseke, 10
püspöke, 1231 egyházi javadalma és körülbelül 2000 papja.
Skóciának van 7 püspöke, 212 temploma és 215 papja. A
britt gyarmatokban és tartományokban s a misslói állomáso-
kon van az anglikán egyháznak 63 püspöke és körülbelül
2800 papja.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: *Jóó István.*

Főmunkatársak:

Toth Sámuel.

Bekesi Gyula.